

CENTAR ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA

Odjeljenje za empirijska istraživanja

PRAVNI TRETMAN PRIVREMENOG BORAVKA ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA U CRNOJ GORI

**Izvještaj
o rezultatima istraživanja**

Autor Izvještaja

Dr Miloš Bešić

I O M

Podgorica, jul 2006.

SADRŽAJ

UVODNE METODOLOŠKE NAPOMENE

I Informacije o eventualnom direktnom radu sa žrtvama trgovine ljudima i podacima o žrtvama

- / PODACI O TRGOVINI LJUDIMA /
- / KVALITET I KVANTITET PODATAKA O TRGOVINI LJUDIMA /
- / EVIDENCIJA O SLUČAJEVIMA TRGOVINE LJUDIMA /
- / BAZA PODATAKA – RAČUNARSKA MREŽA /
- / ISKUSTVA U RADU SA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA /
- / RAD SA ŽRTVAMA /
- / DUŽINA BORAVKA ŽRTAVA NA TERITORIJI CRNE GORE /
- / KAKO SU LICA REGULISALA BORAVAK ZA VRIJEME TRAJANJA PROGRAMA POMOĆI /
- / POVRATAK KUĆI /
- / SVJEDOČENJE ŽRTAVA NA SUDU /

II Informacije o UPUTSTVU o uslovima i načinu regulisanja boravka stranim državljanima - žrtvama trgovine ljudima

- / INFORMACIJE O UPUTSTVU /
- / UPUTSTVO KAO JEDAN OD NAČINA ZAŠTITE ŽRTAVA I STAVOVI O SISTEMU PODRŠKE /
- / STAVOVI O PREDVIĐENOM PERIODU REFLEKSIJE /
- / POZNAVANJE STANDARDA I INSTRUMENATA EU /
- / POZNAVANJE UN PROTOKOLA O PREVENCIJI, SUZBIJANJU I ISKORJENJIVANJU TRGOVINE LJUDIMA /
- / PITANJE NADLEŽNOSTI ZA IZDAVANJE DOZVOLA PRIVREMENOG BORAVKA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA U CRNOJ GORI /
- / PERIOD NA KOJI SE DOZVOLA IZDAJE – POZNAVANJE PROCEDURA /
- / DA LI IZDAVANJE PRIVREMENOG BORAVKA TREBA DA BUDE USLOVLJENO SVJEDOČENJEM NA SUDU ILI NE? – OCJENA SAMOG RJEŠENJA /
- / POZNAVANJE PRAKSE ZEMALJA U REGIONU /
- / DA LI UPUTSTVO TREBA PRETOČITI U ZAKON? /
- / ISKUSTVO SA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA KOJI SU BILI INFORMISANI O MOGUĆNOSTIMA LEGALIZACIJE PRIVREMENOG BORAVKA – JAVNO OGLAŠAVANJE I PROTOK INFORMACIJA /

UVODNE METODOLOŠKE NAPOMENE

U ovom Izvještaju prezentiramo podatke i analize koje smo dobili na osnovu istraživanja koje je sprovedeno tokom mjeseca juna 2006. godine. Vrijeme u kojem je istraživanje obavljeno na neki način je odredilo i odabir respondenata, a time, na svoj način, i kvalitet dobijenih informacija. Naime, podaci su prikupljeni odmah nakon završenog Referenduma o državnom statusu, na kome je Crna Gora postala nezavisna država. Odjeljenje za empirijska istraživanja CEDEM-a je intenzivno bilo uključeno u sondiranje javnog mnjenja povodom referenduma i ovo je ključni razlog za kašnjenje ovog izvještaja. Takođe, čitavo crnogorsko društvo, njegova institucionalna struktura, pojedinci i organizacije su na jedan ili drugi način bili involvirani u referendumski proces. Drugim riječima, neposredno prije referenduma kao i neposredno nakon referenduma, svaka društvena aktivnost, kao i svaki istraživački akt, unaprijed je bio «osuđen» kao sastavni dio kampanje u 'nečiju korist' ili ti na 'nečiju štetu'. Ovo je prirodni refleks jednog političkog i duboko podijeljenog društva, i samo zahvaljujući iskustvu i ličnim vezama istaknutih lidera CEDEM-a, koristeći najrazličitije metode 'ubjeđivanja' uspjeli smo da obezbjedimo kooperativnost respondenata u intervjuima. Dakle, i ovo je važna metodološka napomena, ma koliko pitanje trgovine ljudima bilo značajno, u aktuelnoj političkoj konstelaciji, kada se odlučivalo o budućnosti države, ovo pitanje je interpretirano kao marginalno i to je jedno stanje koje se jednostavno 'osjećalo u vazduhu' tokom zakazivanja i izvođenja intervjua.

Kao metod u ovom istraživanju korišćen je polustrukturirani intervju, koji je formulisan u okviru cjelovitog projekta IOM-a. Dakle, na bazi pitanja u ovom intervjuu, prikupljena su mišljenja relevantnih respondenata i to:

- pet sudija;
- pet tužilaca;
- pet policajaca;
- pet predstavnika NVO sektora;
- pet predstavnika Centra za socijalni rad;
- jednog predstavnika IOMA – Podgorica, odnosno
- Konsultant nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima.

Kad je riječ o izboru ispitanika, istraživački tim je već na početku posla naišao na problem koji nije bio u stanju da prevaziđe. Naime, četiri od ukupno pet državnih institucija, koje su po prirodi problema obuhvaćena ovim projektom, nakon kontakta sa CEDEM-ovim istraživačima, samoinicijativno su vršila odabir respondenata, ne objašnjavajući nam kriterijume na osnovu kojih je taj izbor izvršen. Problem te vrste nije postojao kad su u pitanju predstavnici NVO sektora koji se preovlađujuće bave pitanjima i problemima trgovine ljudima. Naravno, to se naročito odnosi na predstavnika IOM-a, odnosno Konsultant nacionalnog koordinatora koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima.

Trajanje intervjua je variralo obzirom na količinu podataka vezanih za trgovinu ljudima kojim su ispitanici raspolagali. U slučajevima kada ispitanici nisu

imali podatak, intervju je trajao u prosjeku 25 minuta, a u slučajevima kada su ispitanici imali ove podatke intervju je trajao prosječno 50 minuta. Za sve intervjue napravljen je transkript a korišćen je i softwere 'Nvivo' za kvalitativnu obradu podataka. Metodčki, rezultate prezentujemo u 'blokovima pitanja' koja su i definisala polustrukturirani intervju.

I Informacije o eventualnom direktnom radu sa žrtvama trgovine ljudima i podacima o žrtvama

1. PODACI O TRGOVINI LJUDIMA

Kad je riječ o posjedovanju samih informacija o trgovini ljudima, istraživanje je pokazalo da **postoje značajne varijacije u odnosu na institucije kojima su ispitanici pripadali**. Od svih intervjuisanih tužilaca, samo jedan je rekao da ne posjeduje ove informacije, a ista je stvar i kad je riječ o predstavnicima NVO sektora. Sa druge strane, od pet predstavnika policije, dvojica su iskazali stav da posjeduju ovu vrstu informacija, dok trojica nisu raspolagali podacima o trgovini ljudima. Predstavnicima IOM-a i Konsultant nacionalnog koordinatorka su svakako raspolagali ovim informacijama. Konačno, značajan je i podatak da od pet predstavnika **Centra za socijalni rad**, samo jedan je bio u stanju da pruži informacije o trgovini ljudima a ista je situacija i sa sudijama.

2. KVALITET I KVANTITET PODATAKA O TRGOVINI LJUDIMA

Cilj ovog pitanja bio je da se deskriptivno opišu svi slučajevi trgovine ljudima o kojima su ispitanici imali informacije. Kao i u pogledu posjedovanja informacija, tako i kada je kvalitet i kvantitet informacija u pitanju bilo je varijacija, kako između samih institucija, tako i od ispitanika do ispitanika.

Tužioci su nam pružili sve relevantne informacije kojima su raspolagali. Najprije, jedan od njih nas je jednostavno uputio na pisarnicu, ne dajući nam bilo kakve podatke. Drugi je istakao da su podnijete tri krivične prijave protiv četiri lica. Poslije sprovedene istrage tužilac je sva četiri lica optužio pri čemu je jedno osudjeno. Jedna od tužbi podnijeta je 1999. godine a druge dvije 2005 godine. Sva krivična djela izvršena su u Podgorici. Ukupno bilo je četiri izvršioca i sva četiri su muškarci. Trojica imaju oko 30 godina dok jedan od njih ima oko 50 godina. Državljanima su SiCG. Žrtve su žene, jedna je imala nešto iznad 20 godina, druga 32, a treća je bila maloljetna. Svi su imali državljanstvo SiCG. Dvije su bile smještene u skloništu i sve tri su bile svjedoci žrtve.

Drugi tužilac je istakao da je u iskustvu imao tri krivične prijave, i da je mjesto izvršenja Podgorica. Ukupno bilo je 6 optuženih, od toga 5 muškaraca i jedna žena. Po nacionalnosti svi optuženi bili su Crnogorci, osim jednog koji je bio Srbin. Od svih optuženih, samo jedan je ranije bio osudjivan i to više puta, i

ovom tužilacu nije poznato šta je ranije ovaj izvršioc učinio. Sve žrtve su žene, ukupno njih četiri. Pri tom jedna od njih je iz Srbije a tri su iz Crne Gore. Od njih, dvije su punoljetne, a dvije su maloljetne. Za žrtve, ovaj tužilac kaže: 'mislim da nijesu bile osudjivane'. Od svih žrtvi, dvije osobe su bile u Sigurnoj ženskoj kući, dok je jedna bila u Zavodu za vaspitanje i obrazovanje omladine. Sve su bile svjedoci žrtve.

Treći tužilac, koji je rekao da posjeduje informacije o trgovini ljudima, radio je na dvije optužnice u kojima su 4 lica optužena i sva su domaći državljani (SiCG). U ovim slučajevima 3 lica su bila žrtve, dvoje od njih državljani SiCG i jedno lice iz Moldavije. Od lica sa SiCG državljanstvom, jedna je osoba maloljetna a inače sve žrtve su žene

Konačno, četvrti tužilac posjeduje informacije o tri krivične prijave koje su podignute protiv jedanaest lica, od kojih je jedan predmet presuđen i u njemu je oslobođeno troje lica. Sam tužilac ističe da je po ovoj presudi uložio žalbu koja je sada predmet Apelacionog suda. Ostale prijave u kojima su osumnjičena osam lica još su u toku. Mjesto izvršenja je Crna Gora, pri tom, jedno mjesto je Ulcinj i to je upravo ovaj slučaj koji je presuđen. Mjesta izvršenja za ostala djela su Budva i Podgorica. Sva krivična djela su izvršena u periodu od 2004. do 2006. godine. Što se izvršilaca tiče, tačnije, ova trojica koja su oslobođena, oni imaju oko 22 godine. Albanci su po nacionalnosti i sva trojica su muškarci. Zatim šest izvršioca su Romi, a od njih dvoje su izbjeglice sa Kosova. Ova lica, naime, optužena su za krivično djelo *trgovina djecom*. Tri su žene, i tri muškarca a stari su između 40 i 45 godina. Što se tiče žrtava imamo slučaj bebe (slučaj Romi), zatim slučaj Albanke iz Ulcinja, stare 20-tak godina i bila je u Skloništu. Ista žrtva učestvovala je u postupku kao svjedok, ali o njoj ne postoje podaci o dozvoli za privremeni boravak.

Sudije nam u ovom pogledu nijesu pružili gotovo nikakve informacije, što je razumljivo obzirom da od svih sudija, samo je jedan rekao da raspolože informacijama o trgovini ljudima. Prema tome, četvoro sudija koje nijesu imale nikakve informacije, nijesu ni bili u stanju da nam daju neke preciznije podatke o slučajevima. Jedan sudija, pak, koji je rekao da posjeduje podatke, jednostavno nas je po ovom pitanju uputio na pisarnicu kako bi dobili detalje, uz informaciju da 'misli da se radi o desetak predmeta'.

Policija svakako posjeduje detaljnije informacije o slučajevima trgovine ljudima. Jedan od policajaca nam je dao detaljnije informacije u tom pogledu. On ističe da je od 2004. do 2006. podnijeto 12 krivičnih prijava i isto toliko tužbi. Mjesto izvršenja krivičnih djela je Podgorica, a skoro svi slučajevi su bili vezani za seksualno iskorišćavanje uz jedan slučaj prinudnog rada, kao i jedan slučaj trgovine djecom radi usvojenja. U 2004. godini bilo je 6 krivičnih prijava i 14 optuženih, od toga njih 8 je iz Crne Gore, 3 iz Srbije, 2 lica iz BiH i jedno lice iz Ukrajine. Sva ova lica koja su osumnjičena i optužena jesu muškarci osim jedne (Ukrajinka). Što se tiče žrtava, u ovoj godini je bilo 5 žena (2 su Crnogorke, 2 iz Srbije i jedna je Albanka). Od ovog broja 2 su maloletne, dok su 2 imale oko 25 i oko 30 godina uz 4 muškarca koji su bili žrtve radne eksploatacije. To su bili ukrajinski državljani a stari su od 30 do 50 godina. U 2005. godini bilo je 5 krivičnih prijava sa 8 izvršilaca, od čega je 7 crnogorskog državljanstva i samo

jedan državljanin Srbije. Ukupno, bilo je 8 žrtava od čega su 4 žene iz Srbije (jedna je bila maloljetna, druge su bile stare od 20 do 30 godina), ali bile su i 4 žrtve koji su muškarci iz Bangladeša i koji su krijumčareni. U 2006. godini imamo samo jednu krivičnu prijavu i to je riječ o trgovini djecom radi usvojenja. Što se izvršilaca tiče, njih je 6 i svi su Romi koji žive u Crnoj Gori, inače su sa Kosova. Žrtva je beba, roditelji su je prodali za stari automobil. Kada je riječ o presudama u 2005. godini, donijete su 3 presude. Prva presuda odnosi se na radnu eksploataciju i ista je donesena ukupno za 4 lica (ukupno 14 godina zatvora) i to: jedno lice je osuđeno na 5 godina, drugo na 4, a treći i četvrti osuđeni dobili su po 2,5 godina zatvora. Druga presuda je za jedno lice i to za posredovanje u vršenju prostitucije, kazna je godinu dana zatvora. Treća presuda, takodje, odnosila se na posredovanje u vršenju prostitucije. Kazna je bila 6 mjeseci zatvora. U 2006. godini donijete su slijedeće presude: jedna presuda za krijumčarenje ljudi iz Bangladeša, ukupna kazna je 8 godina i 2 mjeseca (po licima: jedno lice je osuđeno na tri godine, drugo na 2 godine i osam mjeseci i treće lice dvije godine i šest mjeseci). U ovim slučajevima žrtve su isključivo bile smještene u Crnogorskom ženskom lobi-ju, gdje se nalazi vladino sklonište za žrtve. Sve žrtve su svjedočile na sudu.

NVO koje su učestvovala u istraživanju takođe imaju određene podatke o trgovini ljudima. U jednoj NVO ističu da posjeduju podatke isključivo o žrtvama. Od svih slučajeva, kažu, 90% je bilo žena a samo 8 od ukupnog broja žrtava su bili muškarci. Sve žrtve bile su iz Ukrajine, Moldavije, Litvanije, Kine, Albanije, Republike Srpske i Srbije. Starost žena kretala se od 15 godina (najmlađa), pa do 34 (najstarija). Žrtva iz Albanije (inače je Crnogorka po nacionalnosti), majka je troje djece, a ima 24 godine. Na osnovu analize podataka, očigledno je da se u svim NVO-ima raspolaže istim podacima, pri čemu nije jasno da li NVO-i između sebe sarađuju ili na istim mjestima prikupljaju podatke.

Centar za socijalni rad je institucija koja nam nije dala veliki broj informacija o slučajevima trgovine ljudima u Crnoj Gori. Naime, samo u slučaju jednog od ispitanika, koji je rekao da raspolaže informacijama, dobili smo informaciju da su u Centru imali dva slučaja i to trgovine djecom. U pitanju je bio dječak romske nacionalnosti, koji je smješten u Skloništu, ali van Crne Gore, tačnije tamo gdje je pronadjen. Drugi slučaj je beba, takođe romske nacionalnosti, a mjesto izvršenja je Podgorica. Ova beba je smještena u dječijem domu.

Konsultant nacionalnog koordinatora ističe da je u novembru 2005. godine zbog krivičnog djela *trgovine ljudima* osuđeno četiri lica na kaznu zatvora od 2,5 do 5 godina. Ovi podaci očito se podudaraju sa podacima koje smo dobili iz policije. U decembru 2005. izrečena je kazna za isto djelo od 6 mjeseci jednom izvršiocu. Dalje, u novembru 2005. godine u Bijelom Polju izrečena je kazna od 5 mjeseci jednom licu, po istom krivičnom djelu, koja je kasnije preinačena na jednu godinu. Konsultant nacionalnog koordinatora ističe da je u toku 2005. godine u Skloništu boravilo 28 lica koja su bila žrtve trgovine ljudima. Od njih, 11 lica su iz Srbije, 4 iz Crne Gore, 2 iz Republike Srpske, 6 iz Rumunije, 4 iz Bangladeša i jedno iz Kine. Prosječna starost žrtava je oko 23 godine. Dalje, 13 žrtava jesu žene, 7 su bile maloljetne a od toga četvoro djece

uz 4 punoljetna muškarca. Posredstvom policije 25 osoba došlo je u Sklonište, 2 osobe putem SOS linije i jedna posredstvom Centra za socijalni rad. Od 28 šticećenih lica postoji saglasnost da su 4 šticećenice bile ųrtve trafikinga.

IOM kancelarija u Podgorici posjeduje statistiku o ųrtvama trgovine ljudima, ali podatke nijesu mogli pronaći u toku trajanja intervjua. Isti podaci takođe nijesu dostavljeni nakon naknadnih kontakata sa kancelarijom.

3. EVIDENCIJA O SLUČAJEVIMA TRGOVINE LJUDIMA

Evidentiranje, raspolaganje podacima, kategorizacija, dostava, te organizacija podataka očitó da **predstavlja problem u svim institucijama** koje su bile uključene u istraživanje. Tuųilastvo, tačnije, svi **tuųioci** u intervjuima su nam pruųili gotovo jedinstvene, ali ipak ųtore informacije o pitanju evidentiranja slućajeva trgovine ljudima. Oni istiću da Tuųilastvo vodi svoju evidenciju kao i za sva druga krivićna djela prema pravilima i uputstvu Vrhovnog drųavnog tuųioca o naćinu vođenja evidencije. Kao osnov za vođenje evidencije se navodi i Uredba o kancelarijskom radu, Zakon i Pravilnik o radu drųavnog tuųioca. Podatke dostavlja MUP. Ne postoji upitnik za prikupljanje podataka a podaci se dobijaju direktno od policije i preko istraųnih organa. Svi sluųbeni predmeti se evidentiraju; policija dostavlja krivićnu prijavu u kojoj su podaci o krivićnom postupku, o izvršiocu i o ųrtvi. Tuųilastvo nema direktan kontakt sa ųrtvama već sa njima radi preko zaštitnika u NVO i tek na sudu u toku suđenja.

Kada je rijeć o **sudijama**, oni istiću da ne vode nikakvu evidenciju, a jedan od sudija kaųe da se o ovim predmetima informiše iz medija kao i da dobija podatke od 'drugih'.

Policija vodi svoju evidenciju a podatke dobija preko svojih timova, inspektora i arhiva. Takođe, policija obavlja informativne razgovore koji sluųe kao vaųan izvor informacija. Konaćno, policajci istiću da se redovno održavaju kontakti sa susjednim zemljama i Interpolom.

NVO sektor uglavnom vodi svoju evidenciju a od drugih, najćešće nadleųnih sluųbi, dobijaju podatke, taćnije, iz dokumentacije i izvještaja vlade, od policije itd. Svaki NVO pravi izvještaje, ali takođe prikuplja podatke od drugih nevladinih organizacija. Uglavnom se prikupljaju osnovni podaci o identitetu, ųta se ųrtvi dogodilo, da li je ranije bila osuđivana itd. Ne postoji upitnik za prikupljanje podataka osim u jednom NVO-u (Sigurna ųenska kuća). Podaci se takođe prikupljaju putem razgovora sa osobama sa kojima su ostvareni kontakti. Sigurna ųenska kuća, kao oćito najaktivnija NVO koja se bavi trgovinom ljudima, kao izvor informacija koristi i dojava građana, direktan rad sa ųrtvama u skloništu. Podaci se dobijaju i na osnovu prikupljenih informacija putem SOS linije za anti-trafiking a takođe i same ųrtve se prijavljuju ukoliko su voljne da daju podatke o identitetu.

U **Centru za socijalni rad** ne prikupljaju podatke niti vode posebnu evidenciju o trgovini ljudima. Podatke im dostavlja MUP, a u jedinom slućaju o

kome je bilo riječi obavještenje su dobili od jedne NVO iz Slovenije.

Konsultant nacionalnog koordinatora ističe da se podaci prikupljaju od drugih, odnosno od državnog tužioca, MUP-a i NVO pri čemu ne postoji posebna evidencija.

Kancelarija **IOM-a** vodi svoju evidenciju o žrtvama trgovine ljudima. Od žrtava se dobijaju podaci o njihovom identitetu a za prikupljanje podataka postoji upitnik.

4. BAZA PODATAKA – RAČUNARSKA MREŽA

Kad je riječ o centralizovanoj bazi podataka i postojanju računarskih mreža, na osnovu istraživanja se može zaključiti da **generalno u ovom pogledu postoji veliki deficit**. Komparativno, najbolje je u ovom pogledu organizovano tužilaštvo. Intervjuisani **tužioci** ističu da posjeduju centralizovanu bazu podataka. Pristup ovim podacima imaju Vrhovni državni tužilac, zamjenik tužioca koji radi na tom predmetu, kao i službenici koji su ovlašćeni da vode evidenciju. Prema Zakonu o državnom tužiocu, samo je Vrhovni državni tužilac ovlašćen da daje informacije i podatke o određenim predmetima. Takođe, i svi državni organi mogu pristupiti podacima, ali za to moraju podnijeti zahtjev. Baza podataka trenutno nije povezana ni sa jednom drugom bazom podataka, ali je u toku umrežavanje sa Ministarstvom pravde.

Sudije ističu da ne posjeduju centralizovanu bazu podataka, ili makar kažu NE, odnosno ako i postoji takva baza oni za to ne znaju.

Policija tvrdi da postoji baza ali da pristup imaju samo glavni inspektori, kao i šefovi timova. Drugim riječima, samo policijski službenici po hijerarhiji imaju pristup kao i službenici koji rade na nekom konkretnom slučaju. Podatke o umrežavanju njihove baze sa nekom drugom bazom intervjuisani policajci nisu imali.

U **NVO** sektoru samo pojedine od ovih organizacija posjeduju bazu podataka. Sigurna ženska kuća posjeduje centralizovanu bazu podataka i ona je internog karaktera, odnosno njihova baza nije povezana sa bilo kojom drugom bazom podataka. Crnogorski ženski lobi, takođe, ima bazu podataka a pristup ovoj bazi ima i specijalni tim policije. U ovoj NVO ističu i da njihova baza nije povezana ni sa jednom drugom bazom podataka. Međutim, statistički podaci iz ove baze koji se tiču podataka odakle su žrtve i koliko ih je, koje su starosne dobi, posebno koliko je maloljetnih žrtava, kog su pola žrtve itd, nalaze se na sajtu i u publikacijama ove NVO. Dakle, podaci su javni.

Centar za socijalni rad ne posjeduje nikakvu bazu podataka o žrtvama trgovine ljudima.

Konsultant nacionalnog koordinatora posjeduje bazu podataka koja je dostupna javnosti. A da li je neko još umrežen, nije upoznata.

Kancelarija **IOM-a** u Podgorici posjeduje bazu podataka a pristup ima samo IOM, tačnije, jedinstveni IOM (na nivou cijelog svijeta). Niko nije umrežen i ne može se pristupiti ovoj bazi podataka. Predstavnica IOM-a u Crnoj Gori, dakle, može pristupiti samo podacima iz Crne Gore.

5. ISKUSTVA U RADU SA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA

Sve organizacije koje su bile predmet istraživanja su imale izvjesna iskustva u radu sa žrtvama trgovine ljudima. **Tužioci** ističu da su radili u smislu davanja instrukcija, zatim, davali su uputstva oko smještaja žrtvava u Sklonište, obavljanja medicinskih pregleda itd. Njihov rad se uglavnom svodio na davanje instrukcija MUP-u i Skloništu gdje je žrtva bila smještena. Odnos sa žrtvama bio je službenog karaktera. Takođe, iskustvo sa žrtvama postoji i u toku procesa, tačnije tokom prisustva glavnom pretresu i saslušanju. Lica sa kojima su tužioci imali iskustva uglavnom su bile žene i domaći državljani. Od stranih državljana, u ukupnom iskustvu ispitanih tužilaca, bila je jedna osoba iz Moldavije, ženskog pola, zatim četvorica Ukrajinaca, koji su imali od 20 do 25 godina a koji su bili na prinudnom radu, i konačno jedna Albanka koja je imala oko 20 godina.

Od petoro ispitanih **sudija** samo njih dvoje je imalo iskustva u radu sa žrtvama trgovine ljudima, a i ovo dvoje sudija nam je dalo vrlo šture informacije. Jedino što se od njih moglo saznati u ovom pogledu jeste da je bio jedan slučaj žene iz Srbije kao i jedan slučaj strane državljanke iz Moldavije.

Isto tako i **policija**, tačnije intervjuisani službenici policije, dali su nam jako malo informacija o ovom pitanju. Oni kažu da su imali iskustva i da je bilo kontakata i sa domaćim i sa stranim državljanima (Albanija, Bangladeš, Ukrajina). Među njima bilo je i muškaraca i žena.

U **NVO** sektoru postoje iskustva u radu sa žrtvama. U tom smislu bilo je i domaćih i stranih državljana a uglavnom su to zemlje jugoistočne Evrope i bivšeg SSSR-a, kao i Rumunija, Moldavija, Kina i Albanija. Žrtve su uglavnom bile žene.

U **Centru za socijalni rad** samo jedan od intervjuisanih službenika je naveo da je imao iskustava i da se tu radilo o domaćim državljanima.

Konsultant nacionalnog koordinatora nije imala iskustva u radu sa žrtvama.

U kancelariji **IOM-a** učesnica u intervjuu ističe da je radila i sa domaćim i sa stranim državljanima koji su žrtve trgovine ljudima. Ona ističe da se trend mijenja kada je riječ o ovoj strukturi. Naime, u poslednjoj godini žrtve su samo domaće, tj iz SCG, dok je bilo samo nekoliko pojedinačnih slučajeva iz Ukrajine, Albanije, oba pola, mada više žena. Iz ovog stava može se zaključiti da su ranijih godina dominirali strani državljani.

6. RAD SA ŽRTVAMA

U zavisnosti od institucije i pojedinaca koji su imali iskustva u radu sa žrtvama trgovine ljudima, same aktivnosti u radu se razlikuju. **Tužioci** su uglavnom imali službeni odnos sa žrtvama koji je u skladu sa njihovom ulogom u sudskom procesu. Tu se, prije svega, podrazumijeva postupak ispitivanja žrtve od strane policije, instrukcije policiji na potrebu eventualnog preduzimanja mjera u pravcu smještaja žrtve, zatim, tu spadaju postupci ispitivanja pred

istražnim sudijom, pa rad sa svjedokom oštećenim kao učesnikom u postupku. Konačno, tu spada i rad u predkrivičnom postupku pri čemu se ostvaruje komunikacija sa vladinim skloništem u davanju instrukcija da se žrtva psihički pripremi za dolazak na sud.

Što se **sudija** tiče, jedine aktivnost koje su oni imali sa žrtvama tiču se samog sudskog procesa. Tačnije, to su saslušanje oštećenog, istražne radnje, saslušanja drugih osoba itd.

Aktivnosti **policije** se svode, takođe, samo na istražne radnje i informativne razgovore.

NVO, za razliku od sudija i policije, imaju širi spektar aktivnosti u komunikaciji sa žrtvama. To su: edukativno-informativne radionice u skloništu, pomoć stručnog tima koji se sastoji od psihologa, sociologa, pravnika i pedagoga. Zatim, to je razgovor i pravna zaštita, siguran smještaj, medicinska, pravna i psihološka pomoć. Neke NVO posreduju sa institucijama kao što su MUP, sud, medicinske ustanove; pružaju pratnju prilikom policijskog ispitivanja, vrše premještanje u okviru Crne Gore itd. Sva ova pomoć koja se pruža žrtvama je besplatna.

Centar za socijalni rad ističe da su aktivnosti sa žrtvama uglavnom vezane za zbrinjavanje u skloništa, odnosno u domove.

Nacionalna koordinatorica, budući da nije imala nikakvih iskustava u radu sa žrtvama, nije ni imala aktivnosti u radu sa njima.

Kancelarija **IOM**-a je pružala kompletnu asistenciju a ova asistencija se određuje prema potrebi žrtve, dakle, individualno u odnosu na njene potrebe.

7. DUŽINA BORAVKA ŽRTAVA NA TERITORIJI CRNE GORE

U pogledu dužine boravaka žrtava ne postoji jedinstveni obrazac niti predviđeni rok, tako makar moramo zaključiti na osnovu obavljenih intervjua. **Tužioci**, za lica koja su gore pomenuta kao žrtve, na osnovu njihovog iskustva i saznanja govore da se zavisno od slučaja taj rok kreće od mjesec dana do pet godina. Gotovo identičan podatak nam pružaju i **sudije**. U **policiji** kažu da su žrtve ostajale na otprilike oko godinu dana, a u situaciji kada su žrtve muškarci na po par mjeseci. Predstavnici **NVO** nam govore da se taj rok kreće od nekoliko nedjelja pa do 10 godina, dok u **Centru za socijalni rad** o tome nemaju podataka. **Konsultant nacionalnog koordinatora** nema podataka o tome, dok u **IOM**-u kažu da se rok kreće od nekoliko dana pa maksimalno do dve godine. Prema tome, očito da dužinu boravaka određuje specifičnost svakog pojedinačnog slučaja.

8. KAKO SU LICA REGULISALA BORAVAK ZA VRIJEME TRAJANJA PROGRAMA POMOĆI

Kada je riječ o regulisanju boravka za vrijeme trajanja programa pomoći, na osnovu obavljenih intervjua možemo zaključiti **da upravo u ovom pogledu vlada najveća konfuzija**. Dakle, učesnici su nam dali sasvim različite, pa i kontradiktorne podatke. **Tužioci** kažu da su lica bila smještena u nekoj

nevladinoj organizaciji a kad je u pitanju dozvola za privremeni boravak, tužioc ne znaju da li su je ta lica i ako jesu, kako su je regulisali. Tužioc također pominju ulogu IOM-a u ovom pogledu, ali na jedan nejasan način. **Sudije** kažu da u slučajevima kada su žrtve bile iz Srbije, nije bilo potrebe da se bilo šta reguliše, a da u slučajevima stranih državljanina, ta lica su svoj status regulisala preko MUP-a. U **policiji** smo dobili jedan nejasan odgovor pa ga u cjelini citiramo: 'Sve je bilo na humanoj osnovi. Uprava za strance je to završavala'. Respodenti u NVO sektoru su nam pružili nešto više informacija. Oni kažu da nije postojala nikakva zakonska odredba o legalizaciji boravka žrtava trgovine ljudima do 2005. godine i da su te žrtve boravile u skloništima. Takođe kažu da je u nekim slučajevima u saradnji sa IOM-om i MUP-om izdavana privremena dozvola od tri mjeseca, a od kada je donijeto UPUTSTVO nije bilo niti jedne žrtve (Napomena: Ovo je prvi put da je UPUTSTVO spomenuto). U **Centru za socijalni rad** kažu da su imali iskustva samo sa domaćim državljanima te da u ovim slučajevima nije ni bilo potrebe da se reguliše boravak. **Konsultant nacionalnog koordinatora** nam ništa nije odgovorila na ovo pitanje, a u IOM-u smo dobili odgovor da lica za vrijeme trajanja pomoći nijesu NIKAKO regulisala status, tj. da im je status bio neregulisan.

9. POVRATAK KUĆI

Jedno od pitanja u intervjuu je bilo kako su lica organizovala povratak kući. **Tužioc** su gotovo jednoglasno odgovorili da je to riješeno preko Vlade i, prije svega, preko IOM-a. **Sudije** su na ovo pitanje odgovarali sa 'ne znam' ili preko IOM-a, dok smo od intervjuisanih **policajaca** također dobili odgovor da je povratak organizovan preko IOM-a. U **NVO**-ima ističu da je u najvećem broju slučajeva IOM organizovao povratak kući ali da su se u pojedinim slučajevima žrtve samostalno vraćale kući i to onda kada nije postojala prijetnja za njihovu bezbjednost. Naravno, u **NVO**-ima ističu da se neka lica još uvijek nisu vratila. **Konsultant nacionalnog koordinatora** nam nije dala nikakve informacije o ovome, dok smo u **IOM**-u dobili podatak da je IOM organizovao povratak ovih lica kućama.

10. SVJEDOČENJE ŽRTAVA NA SUDU

Posebno pitanje u intervjuima je bilo: 'Da li su žrtve svjedočile na Sudu?'. Podaci pokazuju da je to najčešće bio slučaj. Dakle, žrtve su svjedočile na sudu. Konkretno, na osnovu iskustava **tužioc** ističu da su žrtve svjedočile. U pitanju su bile domaće državljanke, od kojih su njih dvije bile maloljetne. Takođe, i jedna državljanka iz Moldavije, stara 29 godina, je svjedočila kao i jedna Albanka koja je imala 20-tak godina. U jednom slučaju nije poznato da li je žrtva svjedočila obzirom da je postupak prekinut i prosljedjen specijalnom tužiocu. **Sudije** su nam dali gotovo identične podatke o istim ovim slučajevima a

u **policiji** kažu da su mnoge žrtve svjedočile, uključujući i slučaj iz Bangladeša kada su žrtve dali izjave. Iz **NVO** sektora smo dobili informacije da je bilo slučajeva kada žrtve nijesu svjedočile, ali da u 90% slučajeva jesu. Žrtve i svjedoci su bile uglavnom žene a njihova starost se kreće između 13 i 35 godina. Što se **Centra za socijalni rad** tiče, u jednom jedinom slučaju sa kojim su imali iskustva, nije bilo svjedočenja žrtve. **Konsultant nacionalnog koordinatora** nema ovih informacija, a u **IOM**-u ističu da su žrtve svjedočile, te da je bilo i domaćih i stranih državljana oba pola.

II Informacije o UPUTSTVU o uslovima i načinu regulisanja boravka stranim državljanima - žrtvama trgovine ljudima

1. INFORMACIJE O UPUTSTVU

Dakle, prvo pitanje u okviru ovog dijela istraživanja bilo je lako i jednostavno. Ispitanici su bili pitani da li znaju da je u Republici Cmoj Gori usvojeno UPUTSTVO o uslovima i načinu regulisanja boravka stranim državljanima - žrtvama trgovine ljudima? Svih pet **tužilaca** je pozitivno odgovorilo na ovo pitanje, dakle, oni su znali za postojanje UPUTSTVA. Takođe, svih pet predstavnika **policije** je znalo za Uputstvo, uz komentar jednog od njih da je Uprava policije bila uključena na izradi ovog uputstva i da je ono rađeno u saradnji sa IOM-om (pritom, mi nijesmo u stanju da procijenimo tačnost ove informacije). Od pet intervjuisanih **sudija** sa druge strane, jedan od sudija nije imao informacije o Uputstvu. Od pet intervjuisanih **NVO** aktivista, samo dvoje je imalo informacije o Uputstvu. U **Centru za socijalni rad** samo je jedan učesnik u intervjuu znao da UPUTSTVO postoji, uz komentar da ne zna šta je sadržaj i da isti nije imao u rukama. **Konsultant nacionalnog koordinatora** je imala informacije o Uputstvu, kao i predstavnica **IOM-a**. Dalje, svi koji su čuli za Uputstvo istakli su da su do tih informacija došli **preko posla ili službenim kanalima**. Važno je da su svi ispitanici prošli kroz Uputstvo i **svi su se pojedinačno složili da je to koristan pravni akt**. Bilo je i propratnih komentara od kojih izdvajamo samo one koji su paradigmatični. Jedan od ispitanika (sudija) ističe da do sada nije postojao neki institucionalni okvir, da je Uputstvo humano i cjelishodno i da omogućava da se postupak završi. Uz komentar da joj je potrebno više vremena da razmotri Uputstvo kako bi ga tumačila, jedna od predstavnica **NVO-a** je odmah izrekla stav da bi Uputstvo trebalo pretočiti u zakon. Interesantno je da su **svi predstavnici Centra za socijalni rad**, koji su inače imali najmanje informacija vezano za Uputstvo, iskazali posebnu pažnju samom Uputstvu i dali najveći broj pozitivnih komentara uz ovaj akt. Oni isiču da

je Uputstvo koristan pravni akt i da je u skladu sa međunarodnim preporukama. Takođe, oni ističu da je Uputstvo nova i velika obaveza Centra za socijalni rad, ali da bi trebalo da zaživi i da se postupa po istom.

2. UPUTSTVO KAO JEDAN OD NAČINA ZAŠTITE ŽRTAVA I STAVOVI O SISTEMU PODRŠKE

I po ovom pitanju svi su ispitanici bili **jednoglasni**, dakle, nije bilo razlika u stavovima. Svi se slažu da Uputstvo jeste jedan od načina zaštite žrtava trgovine ljudima, ali gotovo jednako svi ističu da je **nužno izgraditi sistem podrške** kako bi Uputstvo bilo efikasno. Jedan od ispitanika (tužilac) je istakao da treba ugraditi sistem podrške i to svih organa koji učestvuju u oporavljanju žrtava. Jedan od policajaca, (inspektor) koji je učestvovao u intervjuu, ističe da je Uputstvo jedan od načina da se žrtvi garantuje lična bezbjednost i sigurnost, ali i mogućnost legalizacije svog boravka u Crnoj Gori. On takođe ističe da je u odnosu na zemlje regiona Uputstvo najkasnije donešeno kod nas kao i da prije njega nije postojala nikakva regulacija privremenog boravka za žrtve trgovine ljudima. Konačno, on smatra da apsolutno treba izgraditi sistem podrške i da »moramo propratiti tu stvar da profunkcioniše«. Nerijetko su ispitanici isticali da Uputstvo treba pretočiti u zakon i da je ključna stvar sistem podrške za njegovu implementaciju. Ispitanici u Centru za socijalni rad 'izražavaju žaljenje' što Uputstvo nije ranije postojalo i slažu se sa stavom da treba izgraditi sistem podrške.

3. STAVOVI O PREDVIĐENOM PERIODU REFLEKSIJE

Jedno od pitanja u intervjuu bilo je mišljenje ispitanika vezano za predviđeni period refleksije od 3 mjeseca. **Tužioc** ističu da je ovo dovoljan period i da je predloženo rješenje pozitivno. Oni, sa druge strane, izražavaju stav da ovaj period može biti problematičan ukoliko se radi o težim slučajevima. Jedan od tužilaca, međutim, smatra da bi trebalo intezivirati rad a da se taj rok smanji jer je to u interesu otkrivanja izvršilaca takvih krivičnih djela.

Sudije, sa druge strane, imaju ambivalentan stav. Troje sudija smatra da je period od 3 mjeseca sasvim dovoljan, dok jedna od ispitanica kaže da taj rok nije dovoljan zbog toga što su sudovi pretrpani predmetima i ne može da se posveti dovoljna pažnja tim predmetima. Ona ističe da se često ne odazivaju svjedoci, pa se odlažu parnice, tako da je potrebno mnogo više vremena. Takođe, jedan od sudija smatra da taj rok zavisi od slučaja do slučaja. Ovaj sudija izražava žaljenje što Uputstva nije bilo kada je žrtva bila u Crnoj Gori (ovdje se kao reper uzima slučaj koji je imao ovaj sudija).

U **policiji** uglavnom izražavaju stav da je ovo dovoljan period (tri

intervjua). Jedan od ispitanika kaže da ovo nije predugačak rok ali da ako je žrtva bila izložena torturi treba joj više vremena. Isto tako, ovaj policajac kaže da ukoliko žrtva insistira da se period produži još mjesec dana, treba joj izaći u susret. Konačno, jedan od policajaca vjeruje da je Uputstvo rađeno na osnovu komparativnih iskustava iz regiona te da je po tom osnovu vjerovatno predložen optimalni rok.

Kada je o **NVO** aktivistima riječ, preovlađuje stav da je ovo optimalan period ukoliko se ne radi o težim slučajevima (tri intervjuisana ispitanika). Dvije ispitanice ističu da ovaj rok zavisi od slučaja do slučaja ili kako oni to kažu 'sve je na individualnoj osnovi'. Oni smatraju da je za neke slučajeve to solidan rok mada, prema njihovom iskustvu, u praksi se on ne poštuje, pa se žrtva ispituje od samog starta. Oni napominju da ima teških slučajeva za koje je ovaj rok neprimjenjiv. Konačno, poslednja ispitanica u ovoj grupi ističe da je ovaj rok optimalan ali da u tom periodu treba zaista učiniti sve da se žrtvi pomogne.

U **Centru za socijalni rad** dobili smo različita mišljenja. Dva ispitanika se slažu da je rok dovoljan, a isto tako dva ispitanika smatraju da je to kratak rok sa obrazloženjem da u datom periodu žrtva nema dovoljno vremena da se stabilizuje i donese odluku. Međutim, jedan od ispitanika koji radi u Centru kaže da je ovaj rok predugačak i da je po njegovom mišljenju dovoljno i 30-tak dana. To obrazlaže potrebom za efikasnošću, pri čemu ispitanik nije bio dovoljno ubjedljiv u elaboraciji svoje teze. Dakle, u ovoj kategoriji ispitanika imamo šarenolike i ambivalentne stavove, ali u **procjeni relevantnosti ovih stavova treba imati u vidu da Centar za socijalni rad nije imao dovoljno iskustva u radu sa žrtvama trgovine ljudima i da njihove stavove iz ovog razloga treba uzeti s rezervom.**

Konsultant nacionalnog koordinatora je bez mnogo obrazlaganja ocjenila da je ovo dovoljan rok, a predstavnicu **IOM-a** konstatuje da ovaj rok jedan adekvatan period da se žrtva dovede u ravnotežu i da ima vremena da odluči šta će da radi u budućnosti. dakle, procena je da se radi o optimalnom periodu.

4. POZNAVANJE STANDARDNA I INSTRUMENTA EU¹

Kada je riječ o poznavanju instrumenata i standarda EU koji se tiču dozvola za privremeni boravak, naši ispitanici su davali najrazličitije odgovore. Prije svega, među samim **tužiocima** je vladalo različito mišljenje. Dva tužioca smatraju da se tim pitanjem treba baviti MUP a ne tužilaštvo, te da se ti

¹ Napomena: Ovdje je napravljen **ozbiljan metodološki propust**. Naime, potpuno je deplasirano da se ispitanici pitaju o poznavanju standarda nakon što im je pokazano UPUTSTVO. Na ovaj način, služeći se elementarnom inteligencijom, ispitanici su znali da je UPUTSTVO usklađeno sa standardima EU. Konačno, elementarno metodološko pravilo jeste da se pitanja postavljaju po principu 'od opšteg ka pojedinačnom' i ne postoji bilo koji razlog zbog koga je ovo pravilo u ovom slučaju prekršeno. Da je pitanje o poznavanju standarda postavljeno prije upoznavanja ispitanika sa UPUTSTVOM, više je nego izvjesno da bi dobili drugačije odgovore ispitanika i došli do drugačijih saznanja o njihovom poznavanju EU standarda.

standardi ne tiču tužilaštva. Jedan tužilac je jednostavno odgovorio da ne zna ništa o tim standardima. Četvrti tužilac, uz napomenu da 'ne može da se sjeti', tvrdi da postoji veliki broj konvencija koje propisuje EU. Konačno, poslednji intervjuisani tužilac 'pretpostavlja' da su standardi u okruženju slični onima koje propisuje UPUTSTVO.

I među **sudijama**, po ovom pitanju, postoje različiti stavovi. Prije svega, dvoje sudija kažu da ne znaju ništa o standardima EU. Jedan od sudija se kritički odnosi prema ovim standardima, uz konstataciju da su u Crnoj Gori ti standardi bolji. On kaže da zemlje EU na papiru imaju sve, ali da malo sprovode. Dalje, on je uvjeren da je naša zakonska regulativa iznad standarda EU, napominjući da zemlje EU imaju sve što i mi: kuću koja prihvata žrtve, zaštićene svjedoke, nema susreta sa ljudima koji su ih zlostavljali, promjene identiteta - znači sve što imamo i mi. Pritom nije jasno kod ovog ispitanika zašto su naši standardi bolji od EU standarda kad oni imaju 'sve isto što i mi'? Jedna od intervjuisanih sudija kaže da poznaje standarde EU, ističući da je riječ o konvencijama o trans-nacionalnom kriminalu sa dva protokola koje su osnova za preporuke i smjernice UN, navodeći kao primjer Konvenciju o ropstvu, Konvenciju o prinudnom radu, Konvencije o suzbijanju trgovine ženama, Konvencije o dječjem radu, Evropsku konvenciju o ljudskim pravima kao i Konvenciju o pravima djeteta. Naravno, budući da istraživači CEDEM-a ne raspoložu adekvatnim, specijalističkim znanjem u ovoj oblasti, ostaje procjena stručnjaka da li ovaj odgovor ukazuje da ispitanica o kojoj govorimo zaista poznaje standarde EU. Konačno, poslednji ispitanik – sudija, je jednostavno odgovorio da se standardi EU kreću u granicama koje je definisalo i UPUTSTVO.

Policajci su u odgovoru na ovo pitanje dali umjerene i 'mudre' odgovore. Samo je jedan pripadnik policije rekao da ne zna ništa o standardima EU po ovom pitanju, uz još jednog policajca koji je rekao da ne zna ove standarde ali da smatra da Crna Gora treba da ide u korak sa njima. Treći pripadnik policije, učesnik u intervjuu, kaže da direktno ne poznaje standarde EU, ali da je kroz seminare čuo za preporuke. Dalje, on kaže da sve što je policiji Crne Gore potrebno jeste saradnja sa timom za borbu protiv trgovine ljudima, koji znaju i standarde i propise koje EU preporučuje. Konačno, dvojica pripadnika policije kažu da su standardi EU oni koji stoje u Uputstvu i da primjenom istog i Crna Gora primjenjuje ove standarde.

U **NVO sektoru** generalno ne postoji poznavanje standarda EU. Jedna od NVO aktivistkinja je iskazala stav da su ti standardi usklađeni sa protokolom UN-a, a aktivistkinja iz **Sigurne ženske kuće** kaže da zna da Italija ne uslovljava ostanak, dok većina zemalja EU uslovljava (opet zbog vlastitog nepoznavanja ove problematike ne možemo procijeniti koliko je tačan ovaj odgovor). Svi ostali NVO aktivisti su rekli da ne poznaju standarde EU.

Intervjuisani ispitanici iz **Centra za socijalni rad** su jednoglasno rekli da ne poznaju standarde EU, uz kratak stav jednog od ispitanika koji je rekao da 'misli da je u Italiji period refleksije šest mjeseci'.

Konsultant nacionalnog koordinatora, iskazujući stav da poznaje standarde EU, precizira da je riječ o Protokolu iz Palerma i Konvenciji Savjeta Evrope o trgovini ljudima (ne znamo je li ovo tačno ili nije).

Konačno, predstavnica **IOM-a** kaže da poznaje standarde EU a kada je reč o instrumentima, ona ističe da su to smjernice raznih organizacija, UN protokol iz Palerma 2000, deklaracija iz Tirane 2002. i EU direktiva – april 2004

5. POZNAVANJE UN PROTOKOLA O PREVENCIJI, SUZBIJANJU I ISKORJENJIVANJU TRGOVINE LJUDIMA

Kao i kad je riječ o prethodnim pitanjima koja su kognitivnog karaktera i u ovom pogledu utvrdili smo različit nivo znanja koji varira kako između kategorija ispitanika tako i između ispitanika u okviru svake pojedine kategorije. Dvoje **tužilaca** odgovara da ne poznaje protokole UN a preostala tri tužilaca su nam dala gotovo identičan odgovor, ističući da Protokol UN reguliše u načelnim normama i upućuje države potpisnice da svojim zakonima to bliže razrade. Oni dodaju da Protokol o kome je riječ dopunjava Konvenciju protiv transnacionalnog kriminala. Oni napominju da su to akti koji u načelu regulišu položaj žrtve. Jedan od ove trojice tužilaca čak tvrdi da je riječ o Poglavlju 2 član 6. Konvencije UN protiv trans-nacionalnog kriminala kojim se eksplicitno uređuje pomoć i zaštita žrtve.

Sudije su, kao i u ostalim slučajevima, pokazale mogo slabije znanje u odnosu na tužioce. Jedna od sudija je eksplicitno rekla da ne poznaje Protokol UN, a druga je rekla 'mislim da reguliše, ne sjećam se', dok je treća kratko odgovorila da poznaje Protokol ne dajući nikakve detalje o tome. Na osnovu našeg metodološkog iskustva izražavamo otvorenu sumnju da ova ispitanica zaista poznaje Protokol o kome je riječ. Četvrti ispitanik u ovoj kategoriji je rekao da postoji Protokol za djecu žrtve, ali da se kako kaže 'sada ne može sjetiti'. Konačno, poslednji sudija u intervjuu izražava nesigurnost po ovom pitanju odgovarajući da misli da postoji Protokol kao i neki drugi dokumenti, pominjući dokumente OEBS-a u vidu preporuka kao i protokole iz Atine, te na kraju Briselsku deklaraciju iz 2002. godine. Sve u svemu, sve su sudije pokazale nesigurnost i djelovale su neubjedljivo kada je riječ o poznavanju protokola UN.

Policajci gotovo da ništa nisu znali o Protokolu. Samo je jedan pripadnik policije rekao da na osnovu tog Protokola nacionalna zakonodavstva donose svoje zakone, dok je drugi pripadnik policije u ovom kontekstu pomenuo međunarodnu Konvenciju o ljudskim pravima.

Ni **NVO** aktivisti nijesu pokazali zadovoljavajuće poznavanje Protokola UN. Troje je jasno reklo da ne poznaje Protokol, dok je jedna ispitanica rekla da svaka zemlja ima svoj Protokol. Najopširniji odgovor smo ponovo dobili od ispitanice iz Sigurne ženske kuće koja kaže da poznaje Protokol UN i da isti određuje da se žrtva ne smije uslovljavati njenom voljom da svjedoči u sudskom postupku.

Ispitanici iz **Centra za socijalni rad** apsolutno ništa nisu znali o Protokolu, ali su jednostavno rekli da znaju da postoji neki dokument koji

reguliše privremeni boravak.

Konsultant nacionalnog koordinatora kaže da neki drugi dokument iz regiona reguliše privremeni boravak, ne navodeći o kojem je dokumentu riječ.

Predstavnica **IOM**-a kaže da poznaje protokol UN-a.

6. PITANJE NADLEŽNOSTI ZA IZDAVANJE DOZVOLA PRIVREMENOG BORAVKA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA U CRNOJ GORI

Ovo je jedno od pitanja na koje su gotovo svi ispitanici odgovorili jednoglasno. Dakle, gotovo **svi ispitanici jednoglasno kažu da dozvole za privremeni boravak izdaje MUP**. Relativna neinformisanost i po ovom pitanju zabilježena je kod ispitanika koji rade u **Centru za socijalni rad**. Dvojica ispitanika koji rade u ovoj instituciji kažu da ne znaju ko je nadležan za izdavanje dozvola, dok jedan kaže da 'do sada niko' nije izdavao dozvole. Dvojica ispitanika kažu da je to MUP u saradnji sa samim Centrom za socijalni rad. Pripadnici **policije** u ovom pogledu su dali najpreciznije informacije. Oni ističu da dozvole izdaje Uprava za državnu granicu i pogranične poslove, u Podgorici i Bjelom Polju. Dalje, oni ističu da taj posao vrši Uprava za upravne poslove u nekim odjeljenjima bezbjednosti: Žabljak, Šavnik, Plužine, Danilovgrad, Mojkovac, Kolašin, Cetinje. Odobrenje privremenog boravka vrši službenik iz Odjeljenja bezbjednosti i to nije inspektor za strance već pomoćnik komandira koji ujedno obavlja poslove inspektora za strance. Takođe, i službenica **IOM**-a daje nešto više informacija ističući da je za dozvole nadležna pogranična policija - Odjeljenje za strance.

7. PERIOD NA KOJI SE DOZVOLA IZDAJE – POZNAVANJE PROCEDURA²

I kada je riječ o ovom pitanju, **tužioci** su pokazali najviši nivo znanja. Oni ističu da se dozvola izdaje na 3, 6 i 12 mjeseci i može da se produži. Što se procedure tiče, zahtjev podnosi i žrtva i sklonište.

Kada je o **sudijama** riječ, dva ispitanika ne znaju niti period na koji se dozvola izdaje niti procedure. Jedan sudija kaže da se dozvola izdaje na tri mjeseca, drugi da se izdaje na tri i na šest mjeseci, shodno potrebama trajanja sudskog procesa, a treći sudija kaže da se dozvola izdaje na 3, 6 i 12 mjeseci ali ističe da ne poznaje procedure.

Pripadnici **policije** poznaju period i procedure očito u skladu sa mjestom

² Napomena: Opet ista metodološka greška. Naravno da će svi ispitanici kojima je već dato uputstvo da znaju ko izdaje dozvolu i da je period određen na 3, 6 i 12 mjeseci kada tako piše u UPUTSTVU koje im je dato na uvid i gdje su to upravo pročitali!

i ulogom koju imaju u okviru svojih službi. Najprije, četiri pripadnika policije kažu da se dozvola izdaje na 3, 6 i 12 mjeseci, ali da se može produžiti. Dvojica ispitanika daju opširnije informacije, pri čemu je jedan od njih (inspektor), pokazao zavidno poznavanje i upućenost u ovu problematiku. On kaže da se boravak izdaje na tri mjeseca, šest i dvanaest mjeseci u zavisnosti od uloge žrtve u procesu. On ističe da poznaje proceduru iako lično ne radi te poslove. Po njegovoj interpretaciji, Ministarstvo rada i socijalnog staranja podnosi zahtjev Upravi za upravne poslove, koji može biti odobren na tri mjeseca. Žrtva se smješta u sklonište. Sedam dana je period za koji se završava dozvola za privremeni boravak. U toku tih sedam dana specijalni tim obavlja razgovor sa žrtvom. Boravak se zatim može produžiti i na šest mjeseci, ukoliko žrtva saraduje sa istražnim organima a takođe, može se odobriti boravak od godinu dana ako žrtva učestvuje u sudskom postupku kao i zbog narušene bezbjednosti ukoliko bi se vratila svojoj kući.

Predstavnici **NVO** sektora su listom ukratko ponavljali ono što su pročitali u Uputstvu. Dakle, oni kažu da se dozvola izdaje na 3, 6 i 12 mjeseci, ali da ne poznaju proceduru. Iznimka je jedna ispitanica koja kaže da u okviru procedure za dobijanje dozvole to uglavnom radi IOM.

Ispitanici iz **Centra za socijalni rad** su rekli da ništa ne znaju ni o dužini boravka za koji se izdaje dozvola niti o proceduri.

Konsultant nacionalnog koordinatora kaže da se dozvola izdaje na 3, 6 i 12 mjeseci i da poznaje proceduru, ne dajući nikakve detalje o samoj proceduri.

Predstavnicu **IOM-a** kaže da se dozvola izdaje na 3, 6 i 12 mjeseci.

8. DA LI IZDAVANJE PRIVREMENOG BORAVKA TREBA DA BUDE USLOVLJENO SVJEDOČENJEM NA SUDU ILI NE? – OCJENA SAMOG RJEŠENJA

Svi **tužioc**i smatraju da je rješenje predloženo u uputstvu 'pozitivno'. Oni smatraju da taj period treba da obuhvati i ono vrijeme kada žrtva treba da svjedoči. Konačno, jedan tužilac je mišljenja da treba zaštititi žrtvu ali je treba i usloviti.

Sudije, koje su inače prilično šturo odgovarali na ovo pitanje, u dva slučaja smatraju da rješenje nije dobro, ali pritom nisu obrazlagali svoje stavove. Preostalih troje sudija kažu da je i uslovljavanje i predloženi period pozitivno rešenje.

Od svih **policajaca** samo je jedan eksplicitno rekao da predloženo rješenje nije dobro, dok su dvojica kratko i jasno rekli da je rješenje pozitivno. Jedan pripadnik policije (inspektor) izražava mišljenje da se žrtva ničim ne uslovljava za ova tri mjeseca, a za duži ostanak poželjno bi bilo da bude uslovljavanja, sem ukoliko njena sigurnost nije ugrožena. U osnovi ovaj ispitanik se slaže da je rješenje pozitivno. Poslednji ispitanik, policajac, se ne

slaže sa periodom od tri mjeseca i preporučuje da odobrenje ne zavisi od učešća žrtve u sudskom procesu. Po Uputstvu, međutim, uslovljena je za duži boravak od tri mjeseca. On izražava poštovanje za ljude koji su radili ovo Uputstvo, ali smatra da žrtvu ne treba, kako kaže, 'dovoditi apriori da sarađuje sa istražnim organima'.

NVO aktivisti imaju oprečna stanovišta o ovom pitanju. Pritom, tri ispitanice se eksplicitno ne slažu sa Uputstvom, smatrajući da ono nije pozitivno rješenje. Jedna ispitanica kaže da bi ovo 'trebalo biti' pozitivno rješenje, dok samo jedna ispitanica otvoreno kaže da je to pozitivno rješenje. Posljednja ispitanica iz ove kategorije kaže da je predloženo rješenje pozitivno u smislu da bi se sudski postupak učinio bržim, ali po žrtvu da li je to dobro, teško je procijeniti. Ova ispitanica ipak smatra da se žrtva treba suočiti sa trafikantom a kada se on osudi ona će 'da se osnaži i ohrabri'.

U **Centru za socijalni rad** izražavaju nesigurnost u odgovoru na ovo pitanje. U tri slučaja odgovor je bio 'ne znam'. Dakle, ova tri ispitanika nijesu u stanju da daju procjenu da li je predloženo rješenje pozitivno ili nije. Jedan ispitanik kaže da ne bi trebalo da bude uslovljavanja, pozivajući se na komparativno iskustvo iz Italije gdje, po interpretaciji ovog ispitanika, nema uslovljavanja. Slično smatra, dakle da ne bude uslovljavanja, i posljednji ispitanik iz ove grupe.

Konsultant nacionalnog koordinatora kratko ističe da bi žrtvu trebalo usloviti svjedočenjem na sudu, te da je cjelokupno predloženo rješenje pozitivno.

Predstavnica **IOM-a** kaže da je u cjelini rješenje predloženo Uputstvom pozitivno, ali da žrtvu ne treba uslovljavati ukoliko je njen boravak u Crnoj Gori do tri mjeseca.

9. POZNAVANJE PRAKSE ZEMALJA U REGIONU

Sumarno, naši ispitanici su pokazali najmanje znanja kada je riječ o poznavanju prakse zemalja iz regiona. Od pet **tužilaca** četiri je odgovorilo da ne poznaje praksu zemalja u regionu, a samo je jedan tužilac istakao da je ta praksa ista kao i kod nas, s tim da su ostale zemlje ranije krenule sa ovom praksom. Slično ovome, troje **sudija** ništa ne zna o praksi zemalja u regionu, dok jedan sudija ističe da je ova praksa adekvatna mjerama i prijedlozima koje se sprovode u Crnoj Gori. Posljednji ispitanik u ovoj kategoriji, u kritičkom tonu, ističe da su sve zemlje jugoistočne Evrope, već od 2004. godine, ugradile standarde o trans-nacionalnom kriminalu i da je čak i Albanija imala bolje zakonsko rješenje od nas. Pripadnici **policije** u tri slučaja kažu da ništa ne znaju o praksi u regionu, a dva policajca kažu da je njihova praksa slična našoj. **NVO** aktivisti (isto u tri intervjuu) kažu da im nije poznata praksa u regionu, dok jedna aktivistkinja kaže da ove zemlje imaju slična rješenja kao i Crna Gora. Samo jedna aktivistkinja daje primjer Italije, tvrdeći da ova zemlja ima program

da ne uslovljava žrtvu, odnosno da se u Italiji radi na tome da se zaposli žrtva i da joj se pruža pomoć radi potpunog oporavka. Intervjuisani ispitanici iz **Centra za socijalni rad** gotovo da ne znaju ništa o praksi zemalja u regionu, sa izuzetkom jednog ispitanika koji tvrdi da u Italiji postoji program zaštite na šest mjeseci. **Konsultant nacionalnog koordinatora**, takođe ništa ne zna o praksi zemalja u regionu, dok predstavnica **IOM**-a kaže da se u Srbiji i Hrvatskoj izdaju dozvole kao što je sada slučaj u Crnoj Gori.

10. DA LI UPUTSTVO TREBA PRETOČITI U ZAKON?

Svi **tužioci** su pozitivno odgovorili na ovo pitanje. Dakle, DA, Uputstvo treba pretočiti u zakon. Istovremeno, svi intervjuisani tužioci su rekli da ne znaju da li je to već urađeno. I **sudije** se uglavnom slažu da Uputstvo treba pretočiti u zakon, s tim da dvojica sudija odgovaraju da ne znaju, odnosno nisu sigurni treba li to treba, ili ne, učiniti. Pripadnici **policije** se jednoglasno i bez izuzetaka slažu da Uputstvo treba pretočiti u zakon, dok od svih **NVO** aktivista njih troje ne zna da li je to potrebno učiniti, naspram dvije aktivistkinje koje se slažu da Uputstvo treba da dobije oblik zakona. U **Centru za socijalni rad** takođe izražavaju nesigurnost po ovom pitanju, a jedan od ispitanika kaže da bi trebalo to učiniti, ukoliko je trgovina ljudima raširena u društvu, pokazujući na ovaj način koliko je zaista neinformisana o ovoj temi. **Konsultant nacionalnog koordinatora** smatra da je to potrebno ali ona kaže da je to već urađeno, dok predstavnica **IOM**-a, ne znajući da li je to već učinjeno, kaže da bi to trebalo učiniti.

11. ISKUSTVO SA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA KOJI SU BILI INFORMISANI O MOGUĆNOSTIMA LEGALIZACIJE PRIVREMENOG BORAVKA – JAVNO OGLAŠAVANJE I PROTOK INFORMACIJA³

Od svih **tužilaca**, samo je jedan imao iskustva u radu sa žrtvama koje su koristile pravo privremenog boravka. Međutim, svih pet intervjuisanih tužilaca se slaže da treba javno oglasiti mogućnost regulisanja privremenog boravka za žrtve trgovine ljudima. Po njihovom sudu to treba uraditi preko medija, na graničnim prelazima, kao i ustanovama koje se bave time. Jedan tužilac ističe da bi više trebalo edukovati ljude koji rade na graničnim prelazima, sudovima, NVO itd. Oni bi trebali prilikom prepoznavanja žrtve da joj odmah preporuče kako da ostvari svoja prava, da joj daju upute, pomognu i prijave je.

Niti jedan od intervjuisanih **sudija** nije imao iskustvo u radu sa žrtvama koje su bile informisane o mogućnosti privremenog boravka, a same sudije

³ **NAPOMENA:** U ovom delu izveštaja kad agod se govori o žrtvama, misli se samo na žrtve koje su bile informisane o mogućnosti legalizacije privremenog boravka.

ističu da u slučajevima kada su neki od njih vodili procese, Uputstvo nije bilo na snazi. Četvorica sudija nedvosmisleno kažu da treba izbjeći javno oglašavanje, izražavajući strah od zloupotrebe, dok samo jedan od Sudija smatra da se treba javno oglasiti ne objašnjavajući kako i gdje.

Isto kao i u slučaju sudija, četiri od pet **policajaca** se protive javnom oglašavanju, dok samo jedan policajac smatra da bi trebalo javno oglasiti i to, prije svega, u vidu informisanja NVO-a, graničnih prelaza a takođe i preko medija. Niko od policajaca učesnika u intervjuu nije imao iskustva u radu sa žrtvama koje su bile upoznate sa mogućnošću legalizacije privremenog boravka.

Što se **NVO-a** tiče, niti jedan ispitanik nije imao iskustva u radu sa žrtvama koje su posjedovale informacije o legalizaciji njihovog privremenog boravka. Međutim, za razliku od policajaca i sudija, svi predstavnici NVO sektora se slažu sa javnim oglašavanjem i to, prije svega, u formi edukovanja granične službe, policije, građana itd.

Ispitanici iz **Centra za socijalni rad**, opet izražavajući nesigurnost, kažu da bi trebalo javno oglasiti i to korišćenjem propagandnog materijala kao i posredstvom elektronskih medija. Takođe, u fokusu javnog oglašavanja bi trebali biti granični prelazi. Niti jedan od ispitanika zaposljen u Centru, nije imao iskustva u radu sa žrtvama trgovine ljudima.

Konsultant nacionalnog koordinatora kaže da nije imala iskustvo u radu sa žrtvama, smatra da bi trebalo oglasiti mogućnost legalizacije privremenog boravka, ali ističe da je to već oglašeno.

Predstavnica **IOM-a**, koja inače nije imala iskustva u radu sa žrtvama, smatra da je oglašavanje pozitivna stvar ali dodaje da IOM radi na oglašavanju i to kada je riječ o graničnim prelazima, Centru za socijalni rad (što je čudno, s obzirom da u Centru tako malo znaju o ovim pitanjima), zatim u nekim diplomatskim predstavništvima itd.